

ומפרשינן: למה לי תנא נשרף, והא פשיטא דאינו עירוב?!

ואפילו כשיודע בודאי שטבל בה, משכחת לה ספק טבילה.

לה-ב ומשנינן: תנא נשרף כדי — להודיעך כחו דרבי יוסי, שמכשיר בספק נשרף משום שמעמידים הדבר על חזקתו שמבעוד יום.

וכגון: מצאה למקוה אחר טבילתו שהיא חסרה מארבעים סאים מים, וספק אם בשעת טבילתו טבל במקוה מליאה שיש בה ארבעים סאה ואחר טבילתו נחסר, ספק לא טבל בארבעים סאה.

ואילו לא הוה תנא אף נשרף — שכבר אינו קיים בעולם בשעת לידת הספק — לא היינו יודעים שמעמידים הדבר על חזקתו ככי האי גוונא⁹¹.

וכן שני מקראות, באחת יש ארבעים סאה, ובאחת אין ארבעים סאה. וטבל באחת מהן, ואינו יודע באיזה מהן טבל — ספיקו טמא.

ולהכי תנא תרומה ונטמאת: להודיעך כחו דרבי מאיר, שמחמיר בספק עירוב, אף במקום שהוא קיים, וראוי הוא יותר להעמידו על חזקתו.

כמה דברים אמורים: בשנטמא טומאה חמורה [טומאה דאורייתא], וצריך ליטוה ממנה בטבילתו.

ותמהינן אמתניתין: ואטו סבר רבי מאיר ספיקא לחומרא, ואף דעירוב תחומין הוא מדרבנן?⁹²

אבל הנטמא בטומאה קלה, מדרבנן, כגון:

שאבל אובלין טמאין, ושתה [או ששתה] משקין טמאין, שטומאתו מדרבנן, שגזרו חכמים [בתוך שמונה עשר דבר שגזרו חז"ל, והמנויים במסכת שבת יג ב], שתיפסל הגויה

והתנן: טמא שירד לטבול במקוה, ולאחר זמן התעורר לו ספק אם אכן טבל, והוא במצב של: ספק טבל ספק לא טבל.

וכל שיש נפקותא לדינא אלים חזקתו טפי. אף על גב דבכל אופן חשיב חזקה באמת, דהא טעמא דרבי יוסי משום חזקה, ואפילו בנשרף נמי חשיב חזקה, וראה שם מה שנתקשה בכיאר זה — אבן העזר סימן פ' ס"ק ט"ו.

שנתבארו תוספת לביאור הלשון. ואמנם צריך ביאור, אריכות דברי רש"י כאן, ויותר מזה לעיל בדף לב ב, ואריכות דברי רבינו יהונתן, ועיין בזה.

92. וביאר החזון איש: אין כוונת הגמרא, שסובר רבי מאיר ספק דרבנן לחומרא! אלא שמעמידים אותו על חזקת תחום ביתו, שלא שנתנה תחומו. וחזקה זו חשיבא טפי מחזקת העירוב שלא נטמא, כיון שהרי טמא לפניך. ואולינן בתר סברא זו להחמיר אף בדרבנן [כן נראה כוונתו], אבן העזר סימן פ' ס"ק ה', וראה עוד שם.

ודע, שנחלקו הראשונים בארבע אמות של עירוב, אם חשבינן שהעירוב באמצע ארבע האמות, ונמצא שצריך שלא יהא בין פתו ובין רגליו, יותר מאלפיים אמה ושתי אמות, או שיש לו ארבע אמות ועוד אלפיים, ראה משנה ברורה ושער הציון סימן ת"ט סקי"ח.

91. וביאר החזון איש: "דכי אינו בעולם לא שייך חזקה כל כך כמו בנטמאת, משום דבנטמאת איכא נפקותא לדינא בתרומה גופה,

הרי חזינן, דבספיקא אזיל רבי מאיר לקולא באיסור דרבנן, ומאי שנא מספק עירוב שהוא דרבנן, דמחמיר רבי מאיר? ⁹³

ומשנינן: קסבר רבי מאיר: תחומין — דאורייתא נינהו! וספיקא דאורייתא לחומרא ⁹⁴.

ותמהינן אשינויין: וכי סבר רבי מאיר תחומין דאורייתא?!

והתנן: אין מודדין [תחום שבת] אלא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יותר. ולא ימדוד [לא הוא ולא חברו שמודד עמן] אלא כנגד לבו.

היה מודד והגיע לגיא [בקעה] או לגדר — "מבליעו" לגיא [שאם אין הגיא רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, הרי אף על פי שיש במדרונו הילוך יותר מאלפיים, אינו מודד אלא את המרחק האוירי בין שפתי הגיא], וחוזר למדתו, [מהגיא והלאה].

הגיע להר — "מבליעו", וחוזר למדתו.

אם אינו יכול להבליעו: בזו [ולא באחרים, וכדאמרינן בסמוך, רש"י נח א]

אמר רבי דוסתאי בר ינאי: שמעתי מרבי מאיר, שמקדדין בהרים [מודדו בחבלים קטנים של ארבע אמות, ומודד אחד מחזיקו

[הגוף] של האדם האוכל או השותה אוכלים או משקים טמאים מלאכול בתרומה [אף שמדאורייתא אין אוכל או משקה מטמא אדם].

וכן הבא [מי שבא] ראשו ורובו במים שאובין, שגזרו חז"ל [בכלל שמונה עשר דבר] שיפסול את התרומה.

או שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין, שאף בו גזרו שיפסול את התרומה.

וירד לטבול מאחת מהטומאות דרבנן אלו, וספק טבל ספק לא טבל.

ואפילו טבל — ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל בארבעים סאה.

וכן שני מקואות באחת יש בה ארבעים סאה, ואחת אין בה ארבעים סאה וטבל מטומאה קלה באחת מהן, ואינו יודע באיזה מהן טבל.

בכל אלו — ספיקו טהור!

והך סתמא רבי מאיר היא, דסתם משנה רבי מאיר.

רבי יוסי מטמא, דמוקמינן ליה אחזקתו שהיה טמא [כדלקמן].

93. ולפי הבנת החזון איש דלעיל, מתפרשת קושית הגמרא: טעמו של רבי מאיר שמטהר, הוא משום שמעמידים המקוה על חזקתו שהיה מלא, ואף שחזקה זו גרועה מחזקת הטמא עצמו שהרי המקוה חסירה לפניך. ואם כן חזינן שבדרבנן הולכים אפילו אחר החזקה הגרועה לקולא. ואילו בעירוב, מחמירים בדרבנן לילך

94. רש"י. כלומר — לפי הבנת החזון איש — דחשבינן ליה כחזקה נגד חזקה וספיקא הוא, ולפיכך: בדאורייתא לחומרא, ובדרבנן לקולא.

בהרים — משמיה דרביה אמרה, דסבירא ליה לרביה כי תחומין הם מדרבנן.

דיקא נמי, מהא דקתני במתניתין דמקדריין: **בוז אמר רבי דוסתאי בר ינאי, משום רבי מאיר: "שמעתי" שמקדריין בהרים.**

וכיון דאמר "שמעתי", שפיר איכא לפרושי דמרביה שמעה, וליה לא סבירא ליה [רש"י].

ומסקינן: **אכן שמע מינה!**

והשתא תמהינן, אף למאי דתריצנא דסבר רבי מאיר תחומין דאורייתא הן, ומשום הכי מחמיר במשנתנו בספק עירוב.

דהכא חזינן, דמחמיר רבי מאיר בספק אף היכא דאיכא חזקה דמעיקרא להקל. שהרי בתרומה ונטמאת איכא חזקה דמעיקרא להקל, שכשהניחה שם טהורה היתה [רש"י]. ואם כן:

ורמי ספק דאורייתא, היכא דאיכא חזקה לקולא, שלא התחשב רבי מאיר בחזקה והחמיר, אספק דאורייתא, דחזינן דאזיל בו רבי מאיר בתר חזקה להקל.

דתנן: **מי שנגע באדם אחד בלילה, ואינו יודע אם חי אם מת היה בשעת נגיעתו, ואינו יודע אם טימאו. ולמחר השכים ומצאו מת, רבי מאיר מטהר, דאוקמיה אחזקיה, ואתמול חי היה** [רש"י].

וחכמים מטמאים, לפי שסוברים שכל ספק **הטמאות** — דינם כשעת מציאתן.

הרי חזינן, דבספיקא דאורייתא ואיכא חזקה לקולא, אזיל רבי מאיר בתר חזקה.

כנגד לבו, והמודד השני שבגובה ההר מחזיקו כנגד מרגלותיו. ואין מודדין השיפוע כמות שהוא אלא בקו ישר, ומרויח בכך חצי קומת אדם, שיכולים לילך יותר בשביל מדידה כזו].

והשתא תיקשי: **ואי סלקא דעתך** כדאמרת, דסבר רבי מאיר תחומין דאורייתא, היכי הקיל רבי מאיר למדוד תחום שבת על ידי קידור?!

והא אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוה: אין מקדריין במדידות:

לא במדידת תחום ערי מקלט [שגם התחום של עיר המקלט קולט את ההורג בשוגג].

ולא במדידת העיר הקרובה אל החלל כדי לחייבה להביא עגלה ערופה.

מפני שמדידות אלו הן מדידות של תורה!

ועל כרחך, הא דהקיל רבי מאיר למדוד תחום שבת על ידי קידור, משום שתחומין מדברי סופרים הן. הרי חזינן, דסבר רבי מאיר תחומין — דרבנן הם?!

ומשנינן: לעולם כדשנינן, דמשום הכי מחמיר רבי מאיר בספק עירוב משום דתחומין מדאורייתא הם. ולא תיקשי, דמהא דחזינן דאמר רבי מאיר מקדריין בהרים משמע שהן מדברי סופרים.

דהא, משנתנו — רבי מאיר אמרה משמיה **דידיה**, שכך הוא עצמו סבור, ולא משמיה דרביה. כי רבי מאיר אכן סבר תחומין דאורייתא.

והא דאמר רבי מאיר שמעתי שמקדריין

וכת אחת של עדים **אומרת**: **משחשיכה** נטמאה⁹⁷.

והשתא לא תיקשי לך, מאי שנא גבי נגע באחד בלילה אזיל רבי מאיר בתר חזקה, ואילו הכא גבי עירוב לא אזיל בתר חזקה. ד"כיון דאיכא כת דמפקע ליה מחזקיה, בספיקא דאורייתא לא אזלינן בתר חזקה". [רש"י]⁹⁸

רבא אמר: מתניתין בשתי כתי עדים עסקינן וכדאמרי רבה ורב יוסף, ומהאי טעמא הוא דלא אזלינן בתר חזקה.

אלא שלא תאמר דבנגע באחד בלילה נמי א-17 אם היו באים שתי כתי עדים המכחישות זו את זו לא הוה אזלינן בתר חזקה.

לא היא.

דהתם הוה אזלינן בתר חזקה, משום, **דהתם** איכא **תרי חזקי לקולא**, האחת חזקת חי של המת, והשניה חזקת הנוגע שלא נטמא.

ואילו **הכא** — משום הכי לא אזלינן בתר חזקה בדאיכא שתי עדים — משום דאיכא **חדא חזקה לקולא** בלבד, דהיינו חזקה דמעיקרא, שכשהניחה שם טהורה היתה. [רש"י]⁹⁹

ואם כן, הכא נמי, במתניתין, אמאי אינו כשר העירוב, אם היה תרומה, שספק אם נטמאה בבין השמשות. ואמאי לא מוקמינן לה על חזקת טהרתה?!⁹⁵

אמר תירץ רבי ירמיה: **משנתנו** — שפסל בה רבי מאיר עירוב בתרומה שנטמאת, לא מיירי בספק טומאה, אלא בטומאה ודאית — **כשהיה עליה שרץ כל בין השמשות**, "מתחלתו ועד סופו, דודאי איטמי מבעוד יום, דתחילת בין השמשות — מערב שבת הוא"⁹⁶.

ותמהינן אשינוייה דרבי ירמיה:

אי הכי — דבודאי נטמאת מבעוד יום איירי — תיקשי: וכי **בהא לימא רבי יוסי "ספק עירוב" כשר?**

והרי כשנטמאת מבעוד יום איתא מפורש במתניתין דאף לרבי יוסי אינו עירוב.

ומשנינן: **רבה ורב יוסף, דאמרי תרווייהו** לפרושי מילתא דרבי ירמיה [תוספות וריטב"א]:

הכא במשנתנו — **בשתי כיתי עדים** המכחישות זו את זו **עסקינן**.

שכת **אחת של עדים אומרת**: **מבעוד יום נטמאה**.

לפי דברי שתי הכיתות היה כך. דכת אחת אומרת שהיה עליו מתחלתו, וכת אחת אומרת שלא היה עליו אלא בסופו, תורת חיים.

98. וכתב הריטב"א: ורבי יוסי דמשנתנו סבר שאף דאיכא תרי עדים דמפקעי לה מחזקתה, מוקמינן לה אחזקיה, ואפילו בדאורייתא.

99. וראה בריטב"א שביאר, מי הזקיקו לרש"י לפרש דאף לרבא מיירי דוקא בשתי כתי עדים

95. ובתוספות הביאו מן התוספתא, שטעמו של רבי מאיר משום דספק טומאה ברשות הרבים טהור. ולפי זה צריך ביאור דמיון דין זה לעניננו, והאריך בזה בשערי ישר שער ב' פרק ה'.

96. רש"י. ולא נתבאר, למה לא סגי בתחילת בין השמשות.

97. ודברי רבי ירמיה דקאמר שהיה עליה שרץ כל בין השמשות מתחלתו ועד סופו, הכי קאמר: